

Nikola Žutić

Vatikan i hrvatstvo u prvoj polovini XX vijeka (do 1941. godine)

S početkom XX vijeka hrvatstvo konačno izbija u prvi plan u habsburškoj državotvornoj i vatikanskoj misionarskoj strategiji. Iстicanje hrvatskog imena na Prvome hrvatskom katoličkom sastanku, održanome u Zagrebu u septembru 1900. godine, otkrivalo je novu zamisao Vatikana da poslije ilirske i jugoslavenske misionarske faze otpočne koristiti hrvatsko ime u globalnim prozelitskim nastupanjima na Balkanu. Prvi hrvatski katolički sastanak imao je prevashodni zadatak da odvoji rimokatolike od liberalno-masonske građanske ideje, ali i da formuliše rimokatolički kleronacionalni program za novi, XX vijek. Papa Lav XIII dao je punu podršku sastanku rimokatolika Dalmacije, Hrvatske i Slavonije te Bosne, Hercegovine i Istre, naročito hrvatskoj mladeži, koja se obavezala da će "pod zastavom božanskog srca za vjeru i domovinu uztrajno i odvažno vojevati."¹

Upravo pod motom o vjernosti svih Hrvata Rimskoj crkvi organiziran je ovaj *svehrvatski vjerski kongres*. Katolički sastanak nije bio određen samo za rimokatolike Hrvate Zagrebačke nadbiskupije nego i za *Hrvate katolike svih hrvatskih zemalja*, koje su obuhvatale teritorije tobože rani-

¹ *Prvi hrvatski katolički sastanak, obdržavan u Zagrebu od 3. do 5. rujna 1900. godine*, uredio po želji Središnjeg odbora S. Korenić, Zagreb, 1900.

je omeđene od strane Njemaca Ritera, Gaja i Štrosmajera, pravaša Starčevića, Kvaternika i Franka i, početkom XX vijeka, braće Radić. Na Prvome hrvatskom katoličkom sastanku išlo se na usvajanje dugoročne strategije da u budućnosti svi rimokatolici *srpskih zemalja* moraju prihvati hrvatsko ime. Mađar Breštjenski, učesnik sastanka proročki poručuje novoj *rimokatoličkoj naciji* u stvaranju:

*Ostanimo dakle u neprekidnoj jakoj svezi sa Vatikanom, pa će nam Domovina i Narodnost biti obezbijeđeni.*²

Preko imena Ilirskog zavoda Sv. Jeronima u Rimu prelamali su se interesi Austrije i Vatikana, s jedne, i Ugarske, s druge strane. U Ugarskoj je bilo savršeno jasno da će ilirsko ime, svehrvatskom propagandom, postati sinonim za Hrvate - i toga su se plašili. S druge strane, Austrija je pozdravljala ideju da se u Zavodu sv. Jeronima odgajaju svećenici koji će se upotrebiti u misionarskoj aktivnosti na Balkanu kako bi se suzbio rastući uticaj Francuske na rimokatolike Orijenta. U drugoj polovini XIX vijeka, u *jugoslavenskoj fazi* Vatikana, Ilirski zavod sv. Jeronima počinje se, uz blagoslov Austrije i Vatikana, nazivati i *jugoslavenski*. Mađarska se energično tome protivila jer je u Jugoslavenskom imenu vidjela opasnost od južnoslavenske integracije koja je onemogućavala stvaranje *Velike Mađarske*. Početkom XX vijeka u Vatikanu se javljuju ideje, u skladu sa novom rimokatoličkom nacionalno-vjerskom strategijom, da se tom zavodu da hrvatsko ime. Papa Lav XIII je u enciklici *Sclavorum gentem*, od 1.8.1901. godine, ukinuo ilirski naziv za zavod i pretvorio ga u Zavod sv. Jeronima za hrvatski narod (*Colegio Croato*).

² Isto.

Hrvatsko ime za zavod izazvalo je protivljenje Italije koja nije htjela prihvatići da je on za hrvatski narod isto što i stara *ilirska ustanova*. Italijani nisu htjeli priznati ni eks-teritorijalnost, garantovanu *ilirskoj*, jednoj hrvatskoj ustanovi. Sveta (Sv.) Stolica je bila prisiljena da 7.3.1902. mijenja ime u Ilirski zavod sv. Jeronima. Odbacivanju hrvatskog imena kumovao je i crnogorski knjaz Nikola koji je naivno procjenjivao, ne osjećajući prozelitsku pozadinu tog čina, da bi sa prihvatanjem tog naziva rimokatolici Crne Gore bili izuzeti od mogućnosti školovanja u njemu.³

Nova liberalna epoha određivala je ideološki smjer Evrope. Liberalizam kao ideologija građanskih revolucija i dodatni produkt Prvoga svjetskog rata prodire i na teritorije novih država stvorenih na prostoru bivše Austro-Ugarske.⁴ Rimokatolička crkva (RKC) u vreme ujedinjenja stoji na jugoslavenskim pozicijama⁵ iz pragmatičnih razloga (strah od liberalne Italije i od mogućeg boljševičkog udara). U nepovoljnoj međunarodnoj konstelaciji snaga Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) je za RKC, odnosno za jugoslavenski Katolički episkopat mogla biti prihvatljiva i zbog očuvanja *rimokatoličkih nacija* - Hrvata i Slovenaca. Naime, italijanska opasnost za jugoslavenske pokrajine bila je optimalna zbog statusa pobjednika koji je uživala ape-

³ U Kraljevini Jugoslaviji Zavod sv. Jeronima i dalje je nosio *ilirsko ime*, a povremeno se nazivao *Jugoslavenskim*. Bilo je pokušaja od strane Katoličkog episkopata da se zavodu da hrvatsko ime. Konačno, poslije posjete Josipa Broza Vatikanu, početkom aprila 1971. godine, papa Pavle VI daje zavodu 22.7. naziv Hrvatski papinski zavod sv. Jeronima.

⁴ Up. N. Žutić, *Kraljevina Jugoslavija i Vatikan - odnos Rimske crkve i jugoslovenske države*, Beograd, 1994, 1-2.

⁵ Neophodno je istaći podatak da se i u radovima nedavno nastalim provlače teze da su RKC i Vatikan uvek bili najveći neprijatelji jugoslavenstva (up., npr., P. Ilić, *Vatikan i slom Jugoslavije*, Beograd, 1995, 427).

ninska država. Italijansko prodiranje na istok krajem 1918. pretilo je da Slovence u Koruškoj, Kranjskoj i Štajerskoj briše sa političke scene Evrope. Zagovornici hrvatstva imali su soluciju: ili *samostalna hrvatska republika*, koja bi obuhvatala tri do četiri županije oko Zagreba, ili prisajedinjenje *srpskim zemljama*.

Za Katolički episkopat od južnoslavenske je države bio neophodan samo labavi konfederalni okvir kako bi Dalmacija, Hrvatska i Slavonija, kao dijelovi poražene Austro-Ugarske, izbjegle neizbjježno teritorijalno komadanje između pobjedničkih država (Crna Gora, Italija i Srbija) te došle pod nepovoljne odredbe predstojećeg ugovora o miru. Samo je nova južnoslavenska država mogla izvući Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, kao i slovenačke zemlje iz položaja pobjeđenih. Klerikalna *Narodna politika* 23.12.1918. o tome piše:

Mi Hrvati i Slovenci iz pobjeđenika postali smo pobjednicima. Sretno smo izbjegli teškim mirovnim uvjetima. Taj se preokret dogodio iznenada, te smo ostali upravo zapanjeni gledajući u tome osobitu ljubav gospodnju naspram nama.

S druge strane, za RKC je 1918. bila poželjna jedna jugoslavenska država i zbog širenja rimokatolicizma među pravoslavce. Uticajni rimokatolički kler je očekivao da će južnoslavensko ujedinjenje pružiti priliku rimokatolicima i za prozelitski rad, a umjesto Habsburške Monarhije, nova država postati centar za prevođenje pravoslavnih *pravoj vjeri*. Očekivali su da će nova država biti most za prodor u široka prostranstva Istočne Evrope, prije svega Rusije (Ukrajine).⁶ Jugoslavija kao buduća jednokonfesionalna anti-

⁶ Up. D. Živojinović - D. Lučić, *Varvarstvo u ime Hristovo*, Beograd, 1989, 189.

liberalna rimokatolička država bila je vrlo prihvatljiva za rimokatoličku hijerarhiju i Vatikan.

Apostoli Katoličkog pokreta uzeli su prvi u svoj program kao vrhovni cilj "rekristijanizaciju, obnovu u Kristu čitavog javnog i privatnog života na slavenskom jugu":

Gospod je postavio budućnost Južnih Slovena u ruke katoličke. Rimokatolicima je dao da preuzmu providencijalno zadaču hrvatskog, srpskog i slovenačkog naroda - glavni uzrok postojanja naše države. Ujedinit ćemo se u jednu veliku falangu, stvorit ćemo jedinstvenu slavensku kulturu i biti članovi iste. I bit će jedan pastir i jedno stado. Onda će istom i Srbin i Hrvat i Slovenac biti član jedne jedinstvene nacije, onda će Jugoslavija biti slobodnom domovinom novoga južnoslavenskog (rimokatoličkog – op. N. Ž.) naroda.⁷

Sa sličnom porukom pisale su i Akšamovićeve *Đakovačke pučke novine* tokom 1920/1921. godine. Naime, novine su kao glasilo Hrvatske pučke stranke (HPS) stajale na idejnoj liniji Katoličkog pokreta (i Seniorata) koji je u prvi plan isticao političke i socijalne metode borbe. Novine su u početku bile na *jugoslavenskoj bojnoj liniji* pošto sa hrvatstvom nisu mogle ostvariti veći uspjeh u svojim misionarskim i prozelitskim nastupima. Osnovno nacionalno geslo *Pučkih novina* bilo je: "U boj za kršćansku Jugoslaviju."⁸ Slične ideološke kršćanske slogane popularisao je urednik *Hrvatske prosvjete* i predsednik Seniora Ljubomir Maraković, koji je u antiliberalnom duhu izjavljivao da će se "katolička Francuska i katolička Jugoslavija zbližiti u Isusu Hristu, za sretnu budućnost obiju zemalja."⁹ Međutim, i

⁷ Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd, Vatikansko poslanstvo, Izjava seniora Petra Rogulje, verovatno u decembru 1918. godine.

⁸ *Đakovačke pučke novine*, br.1, god. II, Đakovo, 8.1.1921. godine.

⁹ Prema: Th. Mainage, *Svjedoci katoličke obnove*, autorizovani prijevod F. Biničkog s predgovorom dra. Lj. Marakovića, Zagreb, 1922, 8.

jedne i druge novine nisu zanemarivale ni hrvatsku nacionalnu *bojnu liniju*, odnosno uporedo su isticale dvojni nacionalni identitet: hrvatski za stare rimokatolike i jugoslavenski za srpske *obraćenike* i buduće rimokatolike. S vremenom će u *Đakovačkim pučkim novinama* u sve većoj mjeri biti prisutni napisи upereni protiv Srba i *velikosrpske aždaje* u liku antiklerikalne liberalne Jugoslavije koja nije nikako mogla biti po volji čelnicima Katoličkog pokreta i HPS-a. Naglašavano je "socijalno nezadovoljstvo", i to samo u rimokatoličkom dijelu naroda.¹⁰

Đakovačke pučke novine su već u februaru 1921. objavljivale članke u kojima se veliča spoj hrvatstva i rimokatolicizma, koji su zajedno trebali slomiti *velikosrpsku hegemoniju*:

*Naš narod ima dvije svetinje koje su mu nada sve mile i drage. To su hrvatstvo i katolička kršćanska vjera /.../. Naš narod je mislio da će se osnutkom države SHS već jednom završiti niz tih žrtava, ali se je ljuto prevario. Akcija za uništenjem Hrvata i hrvatstva, ili bar za njihovim što većim skučenjem, svima nam je dobro poznata /.../. U ne manjoj opasnosti danas nalazi se u državi SHS i rimokatolička vjera, ta isto tako mila svetinja našeg naroda /.../. Dok je naš narod katolički, bit će i hrvatski. Tko hoće da uništi hrvatstvo, mora najprije uništiti katoličanstvo.*¹¹

Pri tome đakovački klerikalci pozivaju vjernike da ustanu složno u odbranu vjere:

Ali na odbranu vjere moraju ustati i svi svjesni kršćani katolici, koji su u drugim političkim strankama. Kad smo se složili u obrani hrvatstva, moramo se složiti u obrani katoličanstva, tim više što je kod nas hrvatstvo bez katoličanstva izgubljeno. O tome neka promisle i indiferentisti i liberalci, kojima je do

¹⁰ Up. *Đakovačke pučke novine*, br.4, god. II, Đakovo, 29.1.1921. godine.

¹¹ Isto, br.8, god. II, Đakovo, 26.2.1921. godine.

*hrvatstva još stalo, pa neka radi hrvatstva našu borbu bar ne smetaju, ako ju ne mogu da podupru.*¹²

Bez obzira na ideološke i političke razlike, đakovački klerikalci pozivaju sve rimokatolike (Hrvate) da složno brane i uzdižu hrvatstvo. U budućnosti će se to i ostvariti. Stvoriće se jedinstveni nacionalni *front uzdizanja hrvatstva*, odnosno savez ideološki nepomirljivih, ali zato nacionalno skladnih antipoda koji će raditi u velikohrvatskom nacionalnom interesu.

Iako je 1918-1920. ispoljavao sklonost ka formiraju jugoslavenske države, Katolički episkopat je sve više postajao zaplašen ideološkom klimom u Kraljevstvu SHS. Vatikanska politika išla je u pravcu što većeg očuvanja integriteta vjere u dodiru sa građanskim vlastima, pa mu nije odgovarala politika pojedinih jugoslavenskih vlada koje su forsirale liberalna vjerska načela, sprečavajući RKC da aktivno učestvuje u državnom i političkom životu Kraljevine SHS. Zbog tendencije jačanja uticaja snaga građanskog liberalizma i uviđajući da neće ostvariti zamišljenu dominaciju u državi, Rimokatolička crkva je postajala sve veći protivnik Jugoslavije.¹³

U cilju pridobijanja što većeg broja Hrvata za ideologiju Rimske crkve, vatikanska propaganda je proglašila Majku Božju za *kraljicu Hrvata*. Stvarano je rimokatoličko sve-hrvatsko svetilište posvećeno Majci Božjoj u Mariji Bistrici.¹⁴ *Papinim breveom* od 4.12.1923. zavjetna crkva Sv. Marije Bistričke (u Mariji Bistrici) uzvisuje se na dosto-

¹² Isto.

¹³ Up. N. Žutić, Hrvatski metropolita Antun Bauer, *Istorija XX veka*, 1-2, Beograd, 1990, 181.

¹⁴ Up. R. Brajičić, Marija među Hrvatima, *Croatia sacra*, br. 20-21, Zagreb, 1943, 350.

janstvo *Marijine bazilike*. U *breveu* papa Pije XI ističe vjeru hrvatskog naroda (*Croatiae gentis fide*) i svoje nastojanje da hrvatski narod što čvršće prione uz Sv. Apostolsku Stolicu.¹⁵

Kult Majke Božje rimokatolici su naročito negovali u vjerski mješovitom požeškom kraju. U voćinskom kraju organizovana je, pak, procesija Majci Božjoj, koju su od isusovaca iz *Požeške kolegije* preuzeli franjevci. Bile su to tegobne procesije, bilo zbog dugog trajanja ili zbog toga što su prolazile kroz srpska pravoslavna sela na Papuku i u njegovom zaleđu. Sama pojava više hiljada učesnika procesije u srpskim selima, koji su pjevali "pjesmice Gospu" uz nošenje hrvatskih trobojnica, bila je "svojevrsna provokacija na koju nisu mogli da ostanu ravnodušni ponosni bivši krajišnici, pogotovo u zabrdskim selima".¹⁶

Zbor duhovne mladeži zagrebačke, udruženje studenata bogoslovskog seminara u Zagrebu, izdao je 1927. "molitvenik s pjesmaricom za dječake", pod naslovom *Isus prijatelj malenih*. To je u suštini bila rimokatolička hrvatska nacionalna budnica koja je imala cilj da promoviše Mariju - Majku Božiju u nebesku i zemaljsku *kraljicu Hrvata*. Hrvatska nacija je morala da dobije na *povijesnom* kredibilitetu, pa je morala biti utemeljena nebeskim Božjim autoritetom. Nadbiskup Alojzije Stepinac je, kao i njegov prethodnik Antun Bauer, veliku pažnju poklanjao blagdanima posvećenima Majci Božjoj Mariji. On je podupirao slavljenja kulta Majke Božje u Remetama kraj Zagreba. Sa istom revnošću pohodio je Marijino svetište u Olovu u Bosni, u

¹⁵ Up. AJ, Beograd, Poslanstvo Kraljevine SHS pri Sv. Stolici, poslanik u Vatikanu Smislaka – Ministarstvu inostranih dela u Beogradu, januar 1924. godine.

¹⁶ Đ. Stanković, *Izazov nove istorije*, 2, Beograd, 1994, 100-101.

kome je 1937. izgrađena crkva posvećena Gospi Olovskoj i koja je postala *zaštitnica hrvatskog naroda*.

Jubilarna *Sveta godina*, 1925-ta, poklopila se sa proslavom tzv. *tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva*. Te godine na majskom hodočašću u Vatikanu okupilo se preko 4000 rimokatolika iz Jugoslavije, a pod vodstvom 12 biskupa i 400 sveštenika. *Drugo narodno hodočašće*, koje je održano u septembru 1925. godine, predvodio je sarajevski nadbiskup Ivan Šarić. O njihovoj audijenciji kod pape Pija XI jugoslovenski poslanik u Vatikanu, J. Smislaka, zapisao je:

U pozdravu što im ga je upravio, s veseljem ističe kako Hrvati ove godine, po drugi put, dolaze u Rim da slave dva jubileja: crkveni i svoj narodni, naime, tisućgodišnjicu hrvatskog kraljevstva./.../. Hrvatska je u prošlosti bila nazvana predziđem kršćanstva pa to mora da bude i danas u borbi protiv modernog bezvjerstva (liberalizma – op. N. Ž.) i moralne rastrojenosti.¹⁷

Centralna proslava *1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva* održana je, pak, u Kutjevu. Prvi put poslije 1912. u julu 1925. održana je "prva poslijeratna korona."¹⁸

Proslave mitskog hrvatskog jubileja podržavala je i liberalna jugoslavenska monarhija koja je oficijelno jugoslavenstvo vidjela u spoju *tri stara naroda*. Zato su odgovorni državni faktori nekritički prihvatali sve hrvatske jubileje samo da bi se jačalo proglašeno jugoslavenstvo. Proslavu *1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva* u Subotici organizirale su lokalne gradske i oblasne vlasti, uz učešće jugoslavenskih *Sokola* i drugih nacionalnih organizacija. Međutim, apostolska administratura na čelu sa Lajošem Budanovićem nije htjela da organizira procesiju i svečanu misu istog dana

¹⁷ AJ, Beograd, Vatikansko poslanstvo.

¹⁸ Đ. Stanković, n.d., 109.

kada su trebali učestvovati liberalni jugoslavenski *Sokoli* i druge državne organizacije.¹⁹

Proslavu *1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva* rimokatoličko svećenstvo je iskoristilo da iskaže svoje antijugoslavensko i antisrpsko opredeljenje, veličajući "hrvatsku hijadu godina staru kraljevinu". Tako je svećenik Lambert Golovski (poljskog porekla) prilikom proslave nacionalnog jubileja u Virovitici (23.9.1925), uzviknuo:

*Državu čemo srušiti ali čemo vjeru čuvati i u njoj ostati.*²⁰

Rimokatoličko sveštenstvo je imalo istaknutu ulogu i prilikom osvećivanja i otkrivanja spomen-ploča u čast *1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva*. *Hrvatstvo Zemuna* je naročito isticano tokom slavljenja znamenitog *povijesnog jubileja*. Tako su *Hrvati grada Zemuna* (u istinu rimokatolici različitog narodnosnog porjekla) otkrili 22.11.1925. u franciskanskoj crkvi spomen-ploču. Proslavu je Rimokatolička crkva iskoristila da raspali hrvatske narodnosne strasti. Pri tome je ona, propagandom o Hrvatima kao *predziđu kršćanstva* i kao najvernijim sinovima Pape i Vatikana, nastojala da ostvari svoj glavni cilj: da usadi ideje rimokatoličkog *svjetonazora* među Hrvate i uništi slobodnozidarsko liberalno *sjeme zla*, koje je hrvatsko građanstvo u dobroj meri prihvatio.

Katolička akcija, kao italijanski rimokatolički import, počinje snažno da nastupa 20-tih godina, pogotovo od dolaska Pija XI na čelo Rimske crkve.²¹ Glavna polja delatnosti Katoličke

¹⁹ AJ, Beograd, Ministarstvo vera (refuzna građa), Apostolska administratura u Subotici - Ministarstvu vera, 17.11.1925. godine.

²⁰ AJ, Ministarstvo pravde-versko odeljenje, f.85, Ministarstvo vojske i mornarice - Ministarstvu vera, 30.10.1925. godine.

²¹ Up. H. Jedin, *Velika povijest crkve*, VI/2, Zagreb, 1981, 397.

akcije bile su kultura i prosvjeta. Ulogu glavnog mobilizatora na odgojnom polju od Katoličke akcije dobila je tjelesno-odgojna organizacija *Orlova*. Pionirske poslove širenja Katoličke akcije obavljao je njezin ideolog Ivan Merz, koji je želio da ideje Katoličke akcije unese u hrvatsku naciju, odnosno, u cijelokupan "narodni život."²² RKC je pokrenuo organizaciju *Orlova (Papinu gardu)* zbog suzbijanja snažnog uticaja sokolske antiklerikalne i liberalne ideologije u školi i sveukupnom odgoju. Na čelu Hrvatskog orlovskega saveza bilo je svjetovno lice - advokat Ivo Protulipac. Tjelovježba je bila samo vanjska manifestacija rada *Orlova*, koji su, po uzoru na njihove antipode - liberalne *Sokole*, fiskulturu koristili kao najefikasniji način okupljanja omladine oko rimokatoličke ideologije. *Hrvatski orlovi* za svoj uzor uzeli su "kraljicu Hrvata - blaženu djevicu Mariju", kod koje je vladao "savršen sklad između svetosti duše i ljepote tijela."²³ *Orlovi* su krajem 1923. bili povezani u novoosnovani Hrvatski orlovske savez, koji postaje matična organizacija katoličke omladine pošto je preuzeo zadatke Hrvatskog katoličkog omladinskog saveza.²⁴ Tokom proslave *velikog hrvatskog jubileja* 1925. godine, Katolička akcija je bila izuzetno aktivna. *Orlovi* i ovaj put dobijaju ključnu ulogu kod širenja *Apostolata*, odnosno širenja rimokatoličke ideološke propagande. Vršena je propaganda u smislu da je sudbina hrvatskog naroda neraskidivo spojena sa sudbinom RKC-a, tom *najboljom odgajateljicom naroda*. Svaki pravi Hrvat morao je biti uvjeren da će najbolje koristiti svom narodu samo onda kada narod bude odgajao u pravom kršćanskem duhu.

²² *Put k suncu*, priredio B. Nagy, Zagreb, 10-11.

²³ Prema: N. Žutić, *Kraljevina Jugoslavija i Vatikan...*, n.d., 299-301.

²⁴ Up. isto, 303.

Rad Hrvatskog orlovskega saveza zabranjen je *Uredbom o likvidaciji Jugoslavenskog sokola, Hrvatskog sokola, Srpskog sokola i katoličkih Orlova* od 5.1.1930. godine.²⁵ Takva zabrana bila je u skladu sa zakonskim odredbama o zabrani rada organizacija zasnovanih na *plemenskoj* i vjerskoj osnovi. Međutim, početkom 1930. vođa bivših *Orlova*, I. Protulipac, ilegalno obnavlja orlovska organizaciju pod nazivom *Križ*.²⁶ Križarska bratstva i sestrinstva obavljala su aktivnost i mimo zakonske zabrane ističući hrvatski ekskluzivizam i izraženi separatizam.

Krajem 1936. i tokom 1937. počela su se organizirati društva Katoličke akcije *Hrvatski junak* na čelu sa I. Protulipcem.²⁷ Treba naglasiti činjenicu da je *Hrvatski junak* bio produkt hrvatskog separatističkog bloka *frankovaca* i klerikalaca, kao tipičan primjer klerofašizma na teritoriji Jugoslavije. *Hrvatski junak* je bio i plod zajedničkog djelovanja dijela vodstva Hrvatske seljačke stranke (HSS), bivših članova *Hrvatskog sokola* i vođa Katoličke akcije. Djelovao je, dakle, kao zajednički produkt fizičke kulture tzv. Hrvatskog narodnog pokreta. Vodstvo HSS-a podržavalo je rad *Hrvatskog junaka* jer je on radio u duhu gesla "Za Boga i Hrvatsku".²⁸ *Hrvatski junak* je propagirao rasnu svehrvatsku ideologiju prožetu naci-fašističkom frazeologijom o potrebi stvaranja *Hrvata više vrijednosti*, "stvaranja novog vremena u novoj boljoj Hrvatskoj", zagovarao je i korporativni sistem kao organizaciju društva u kojem vlada

²⁵ Up. *Službene novine Kraljevine Jugoslavije*, br. 5, Beograd, 9.1.1930. godine.

²⁶ Up. N. Žutić, *Sokoli - ideologija u fizičkoj kulturi Kraljevine Jugoslavije*, Beograd, 1991.

²⁷ Up. isto, 139-140.

²⁸ Up. isto, 271.

slobodan odnos ugovaranja između radnika i poslodavaca preko staleških udruženja, a koja bi bila u određenom odnosu sa državom. Ispoljavajući agresivni hrvatski nacionalizam, *Hrvatski junak* se predstavljao se kao elitna organizacija hrvatske omladine, u koju su mogli ući samo "mladi Hrvati, nacionalno zdravi i čiste nacionalne prošlosti."²⁹

Vatikan je iz mitskih tmina ranog srednjeg vijeka *precizno* datirao godinu doseljenja i *pokrštavanja paganskih Hrvata* (641. godina).³⁰ Godina 1941. određena je kao godina velikog jubileja - *1300 godina veza Hrvata sa Sv. Stolicom*. Pripreme za proslavu jubileja počele su već 1938/1939. godine. Rimokatolička i frankovačka pravaška (ustaška) štampa počele su jubileju da posvećuju veliki prostor. *Frankovci* su raspravljali o odnosu "hrvatskog nacionalizma prema katolicizmu".³¹ Kardinal Pelegrineti, bivši vatikanski nuncij u Beogradu, održao je početkom maja 1939. u vatikanskom *Instituto di studi Romani* predavanje o počecima kršćanstva na Balkanu i o uticaju Rima (Vatikana) na svjetska zbivanja. U predavanju je naročito naglasio uticaj papinstva na Hrvate. Između ostalog spomenuo je da se Hrvati, na poticaj svojih biskupa, spremaju da 1941. proslave 1300-godišnjicu veza sa Sv. Stolicom. Pelegrineti je Hrvate nazvao *primizie christiani e papali* među naroda Balkana i Slavenima uopće. *Katolički list* se zahvalio "uzoritom kardinalu što tako odlično interpretira slavnu hrvatsku povijest".

²⁹ Prema: isto.

³⁰ Up. L. Katić, Priegled hrvatskog narodnog života, *Croatia sacra*, br. 20-21, Zagreb, 1943, 12.

³¹ *Nezavisnost*, br. 3, Zagreb, 12.3.1938. godine.

Nadbiskup A: Stepinac izdao je 24.6.1939. godine, u sporazumu sa *hrvatskim episkopatom*, direktive (u 10 tačaka) za proslavu jubileja veza Hrvata sa Sv. Stolicom. Kao impozantan momenat i uvod u proslavu trebalo je da posluži otkriće spomenika mitološkom slavenskom kralju Tomislavu, ovog puta kao hrvatskom kralju. Prava *priprava* trebala je započeti adventa 1939. godine. "Glavni dijelovi te priprave", kako ih je propisao nadbiskup Stepinac, sastojali su se u sljedećem:

Obnova sviju staleža po sv. Misijama i duhovnim vježbama u svim hrvatskim dijecezama imade se provoditi od adventa 1939. pa sve do konca korizme 1941. /.../; neposredni plod organiziranja /.../ imade biti provođenje Katoličke akcije /.../; pomagala u radu za pripravu i oko same proslave pružiti će edicije: Crtice iz hrvatske crkvene povijesti (pobudni primjeri), Sveta Hrvatska (životi uzora), Utjecaj katolicizma na cijeli hrvatski narodni život kroz stoljeća i drugo.

Predviđeno je da se održi veća priredba u Solinu-Splitu "kao polaznom ishodištu pokrštenja Hrvata". Stepinac je dalje u svojim direktivama predvidio da se organizuje *Smotra prinosa Crkve za kulturu hrvatskoga naroda kroz 13 stoljeća*. Za 1941. je, pak, predvidio organiziranje *Velikog hrvatskog narodnog hodočašća* u Rim i Euharistijskog kongresa u Zagrebu za sve hrvatske dijeceze.³² Stepinac je nastojao da od Hrvatske stvari *svetu rimokatoličku zemlju*, a od Hrvata *izabrani vatikanski narod*. Prilikom posvete doma *Gospodarske slove* u julu 1939. godine Hrvatsku je nazvao "Bogom blagoslovljenom zemljom", a Rimsku crkvu "zajedničkom majkom sviju (hrvatskih) staleža."³³

³² *Katolički list*, br. 26, Zagreb, 29.6.1939. godine.

³³ Isto, br. 29, Zagreb, 20.7.1939. godine.

Papa Pije XII zvanično je proglašio 1940. *hrvatskom jubilejskom godinom*, sa trajanjem od 29.6.1940. do 29.6.1941. Papa je dao poseban *jubilejski oprost* Hrvatima povodom tzv. *1300. godišnjice pokrštenja Hrvata*.³⁴ Zagrebačka štampa je konstatirala da pismo Pape Pija XII predstavlja značajan doprinos kojim je, specijalno za Hrvate, ustanovljena *izvanredna jubilarna godina*. *Hrvatska sveta godina* otvorena je, inače, na Petrovo 1940. u Đakovu, a svečanost je trajala tri dana (od 26. do 28.6.). Svečani pontifikal celebrirao je biskup Akšamović. Sarajevski nadbiskup Šarić odredio je bogat program za *Hrvate katolike* tokom jubilejske godine. U oktobru 1940. misionari su održali misijske konferencije u sarajevskim župama. Na konferencijama se uglavnom govorilo o *mitološkim vezama* Hrvata sa Sv. Stolicom.³⁵ Početkom 1941. godine nadbiskup Stepinac pohodio je Mariju Bistrigu kojom prilikom je održao govor posvećen vjeri i odanosti Hrvata kršćanstvu i naročito svojoj *nebeskoj kraljici*.

Nacionalne vizije ustaške države i RKC-a bile su, potom, u dobroj mjeri usklađene. Poslije stvaranja Nezavisne Države Hrvatske (NDH) Krunoslav Draganović u oduševljenju izjavljuje:

*Ostvarili su se snovi njezinih najboljih sinova. Vitezovićevo Croatia rediviva postala je djelom.*³⁶

Ideologiju savremenog hrvatskog nacionalizma izgradio je, kako ističe Ivo Guberina, "učenjak svjetskog glasa – povjesničar Milan Šuflaj". On je "u zapadnoj kulturi, kako ju je

³⁴ *Novo doba*, Split, 1.6.1940. godine.

³⁵ *Up. Jugoslavenski list*, 21.6.1940. godine.

³⁶ *Croatia sacra*, uredio K. Draganović, br. 20-21, Zagreb, 1943.

izgradila katolička i kršćanska Europa, video najbitniji smisao hrvatskog nacionalizma.³⁷

Rimokatolička Ilirija, koju su u vjekovnom trajanju idejno projektovali rimokatolički klerici i Vatikan, na kraju je poistovećena sa *Pavelićevom Hrvatskom*:

*Ta Ilirija s granicama na Drini i Dravi nije ništa drugo nego NDH, a Iliri ništa drugo nego Hrvati. Na poseban način iztočna granica Hrvatske, granica na Drini, ima ne samo svoje etničko i povijesno opravdanje nego i neizravno priznanje u pravorieku najvišeg suda Rimske Crkve prie tri stoljeća.*³⁸

Fra Mijo Tumpić, međutim, nesvesno priznaje da se hrvatsko ime rijetko pominjalo u prošlosti. On je naime, objasnjavao da su se Hrvati "po običajima onog vremena" zvali *Schiavoni ili Iliri (Ilirici)*:

*Ništa zato što hrvatsko ime rjeđe dolazi do izražaja; ono se skriva iza imena ilirskog ili slavonskog.*³⁹

Zusammenfassung

Die national-konfessionelle Ideologie des Kroatentums, geschaffen und ins Leben gerufen in Wien und in Vatikan in der 2. Hälfte des XIX Jahrhunderts übernimmt schliesslich am Anfang des XX Jahrhunderts den Vorrang dem missionarischen Illyrismus und Austro-Jugoslawentum gegenüber, die im Namen des "apostolischen" Habsburgischen Kaisers und Vatikan die romisch-konfessionelle Ideologie verbreiteten. Die romisch-katholische Hierarchie unterstützte von 1918. bis 1920. die Gründung des Königreiches der Serben, der Kroaten und der Slowenen aus den pragmatischen Gründen, d.h. wegen der Bewahrung der romisch-katholischen slowenischen und kroatischen Provinzen vor dem

³⁷ Arhiv oružanih snaga, Beograd, NDH, 85, f - 42/6, I. Guberina, *Katolička formacija hrvatstva*.

³⁸ M. Trumpić, Zavod sv. Jeronima u Rimu, *Croatia sacra*, br. 20-21, Zagreb, 1943, 343.

³⁹ Isto, 341-342.

ungünstigen Friedenslösung, vor dem zu erwartenden erfolgreichen Proselytenmachen unter den orthodoxen Serben, wegen der Gefahr vor den Bolschewiki. Das anfangliche deklarative Jugoslawentum bei der romisch-katholischen Kirche verwandelte sich allmählich in die immer ausgeprägtere Feindseligkeit gegen Jugoslawien wegen des antiklerikalnen und liberalen ideologischen Klimas in dem neuen Staat. Die romisch-katholische Wirkung vollzieht sich in Continuitat im Königreich Jugoslawien und zwar durch das verstärkte Forcieren des Kroatentums und durch die Abweisung des Jugoslawentums. Die Romisch-katholische Kirche spielte die Rolle des Beschützers der kroatischen nationalen und politischen Bestrebungen, d. h. sie bemühte sich eine konfessionelle Nation in Entstehen und in der Expansion in eine politische und territoriale (staatliche) Einheit zu versammeln. Um solche Ideen verwirklichen zu können, nutzte die Romisch-katholische Kirche die von ihr selbst geschaffene ausgeprägte Animosität der romischen Katholiken (Kroaten) gegen den orthodoxen Serben. Auf den romisch-katholischen eucharistischen Kongressen, Treffen und Feiern horten sich oft die Aufrufe gegen den liberalen Staat, gegen das Jugoslawentum, Serbstan und gegen die Orthodoxie. Die Vertrauenswürdigkeit des Kroatentums wird durch die himmlische Autorität erhöht und zwar, indem man die Mutter Gottes für die "Königin der Kroaten" erklärt. Die Jubilaumfeier "das Jahrtausend des kroatischen Königreiches" 1925. nutzte die Romisch-katholische Kirche aus um die nationale Leidenschaften zu entflammen. Mit der Propagande über die Kroaten als "Vorort des Christentums", über die Kroaten als treuesten Söhne des Papstes bemühte sich die Romisch-katholische Kirche ihr eigentliches Ziel zu verwirklichen: die Ideen der romisch-katholischen "Weltanschauung" unter die Kroaten einzusetzen und den freimaurerischen liberalen "Samen des Bösen", den das kroatische Bürgertum im immer höheren Maße annahm, zu vernichten.